

5 Formální stránka souhlasu

5.1 Vyjádření souhlasu

Poté, co pacient získá patřičné informace, pochopí je, eventuálně položí otázky a dostane na ně od zdravotnického pracovníka odpověď, měl by být schopen poskytnuté poučení vyhodnotit, zaujmout stanovisko a svobodně se rozhodnout, zda s navrženou zdravotní službou souhlasí či ne. Všechny projevy vůle pacienta ohledně zákroků jsou součástí zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi, ať už jako dokument přímo podepsaný pacientem nebo jako zaznamenání tohoto projevu vůle zdravotníkem, popř. i s podpisem svědka. Souhlas může pacient vyjádřit některou z následujících forem.

Písemná podoba souhlasu je z hlediska dokumentace informovaného souhlasu nejjistější a má nejvyšší důkazní hodnotu, nicméně pro praktickou stránku poskytování zdravotních služeb by samozřejmě bylo nemyšlitelné, aby pacient vyjadřoval souhlas s každým sebemenším úkonem písemně. O případech, kdy je písemné vyjádření informovaného souhlasu nutností, je pojednáno blíže v kapitole 5.3 této publikace.

**Písemný
souhlas**

Pacient vyjadřuje písemný souhlas zpravidla podepsáním formuláře informovaného souhlasu nebo podpisem zápisu o souhlasu ve zdravotnické dokumentaci. V některých případech je pro písemné zachycení vyjádření vůle pacienta požadována ještě přísnější forma, a sice úřední ověření podpisu pacienta (to se týká například dříve vysloveného přání).

Ústní projev, tj. vyslovení souhlasu je postačující všude tam, kde není pro souhlas předepsána písemná forma. Tento projev je následně zaznamenán informujícím lékařem nebo

Ústní souhlas

Informovaný souhlas pacienta – vzory, rady a příklady

jiným zdravotníkem do zdravotnické dokumentace a zdravotník zápis podepíše s uvedením data a času zápisu.

Jako konkludentní se označuje projev vůle učiněný jiným způsobem než slovně (tzn. ani ústně, ani písemně), např. pokýváním hlavy, pokynem rukou, popř. jiným gestem, které je běžně vnímáno jako souhlasné. Z konkludentního jednání pacienta je evidentní, že s postupem lékaře souhlasí, následuje jeho pokyny či jinak aktivně spolupracuje.

Konkludentní souhlas

Konkludentní souhlas je však potřeba odlišit od známé zásady „kdo mlčí, souhlasí“, neboť ta se u informovaného souhlasu v žádném případě neuplatňuje. Naopak platí, že mlčení pacienta nelze vykládat jako souhlas, a bez kladného vyjádření pacienta mu nelze navrhovanou službu poskytnout. Je-li ovšem pozitivní stanovisko pacienta zřejmé z jiných okolností (např. pokud chce zdravotník pacienta vyšetřit a pacient si svlékne oděv, aby to zdravotníkovi umožnil), jedná se o platný souhlas a není potřeba, aby jej pacient vyjadřoval i slovy.

Jestliže zdravotní stav pacientovi zabraňuje vyjádřit souhlas způsobem požadovaným zákonem či vnitřním předpisem poskytovatele zdravotních služeb a pacient je schopen svou vůli projevit jiným způsobem, zdravotnický pracovník zaznamená nepochybný projev vůle do pacientovy zdravotnické dokumentace a popíše způsob, jakým pacient svou vůli projevil, i zdravotní důvody bránící pacientovi ve vyjádření požadovaným způsobem; záznam podepíše zdravotnický pracovník a svědek. Aby svědectví tohoto svědka mělo vypovídací hodnotu, je potřeba, aby byl přítomen po celou dobu informování pacienta, tedy jak v době, když byla pacientovi podávána informace o zdravotním stavu, tak ve chvíli, když pacient vůli projevil.

Nedodržení formy souhlasu z důvodu zdravotního stavu

Informovaný souhlas pacienta – vzory, rady a příklady

Neschopnost potvrdit souhlas však nesmí být zapříčiněna snížením způsobilosti pacienta právně jednat. Jedná se například o stavy, kdy např. po těžkém úrazu pacient není schopen psát ani mluvit (těžké zranění končetin v kombinaci s poraněním mluvidel), ale je schopen přijmout informaci o zdravotním stavu a navrhované zdravotní službě a následně projevit svou vůli ohledně této zdravotní služby jiným způsobem.

5.2 Dokumentace souhlasu

Do přijetí NOZ platilo, že prokazování, zda pacient byl řádně informován a vyslovil souhlas, je plně na poskytovateli zdravotních služeb. Toto uspořádání mělo svou logiku, neboť to byl poskytovatel zdravotních služeb, kdo zasáhl do integrity pacienta, a pokud takový zásah měl být oprávněný, musel si k tomu opatřit souhlas, a tedy disponovat příslušnými důkazy, že souhlas byl poskytnut (formulář informovaného souhlasu, záznamy ve zdravotnické dokumentace, svědectví ošetřujících zdravotníků či jiných pracovníků poskytovatele).

Takový přístup se plně shodoval i se zásadami břemene tvrzení a důkazního břemene uplatňujících se v procesním právu, podle kterých ten, kdo něco tvrdí, je povinen to též prokázat. Negativní skutečnosti totiž v naprosté většině případů není možné prokazovat²⁷, a pacient by mohl být postaven před neřešitelnou situací, pokud by měl nalézt důkazy o tom, že souhlas neudělal. Podobnou úpravu, tedy že je to poskytovatel zdravotních služeb, kdo prokazuje udělení souhlasu, obsahují i zahraniční právní řády.²⁸

²⁷ Z tzv. negativní důkazní teorie vyplývá, že po nikom nelze spravedlivě požadovat, aby prokázal neexistenci konkrétní právní skutečnosti. Jedná se o výjimku z povinnosti prokazovat svá tvrzení.

²⁸ HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 211 s. ISBN 978-80-7357-643-1, str. 110

Informovaný souhlas pacienta – vzory, rady a příklady

Ustanovení § 97 odst. 2 věty první NOZ však výše uvedený princip zcela převrátilo zavedením zákonné domněnky, že pokud se pro souhlas nevyžaduje písemná forma, má se za to, že byl udělen. Domněnka je sice koncipována jako vyvratitelná, tedy pacient má vždy možnost prokázat, že souhlas ve skutečnosti udělen nebyl, ale to je spojeno s výše uvedenými těžkostmi prokazování negativních skutečností.

Domněnka udělení souhlasu

Poskytování zdravotních služeb zpravidla není přítomen nikdo jiný než zdravotnický personál a nelze očekávat, že ten by sám svědčil ve prospěch tvrzení pacienta, že souhlas udělen nebyl, neboť tím by takový svědek připouštěl svou účast na neoprávněně provedeném zákroku. Svědkové navíc mají právo odeprít výpověď, pokud by tím způsobili nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým, přičemž přesně tak by neoprávněný zásah do integrity pacienta mohl být posouzen.

Úmyslem zákonodárce zřejmě bylo usnadnit poskytovatelům zdravotních služeb život, neboť zákroků, při nichž není vyžadován písemný souhlas pacienta, je naprostá většina. Je však otázka, zda takto stanovená domněnka má své opodstatnění a zda není vůči pacientovi příliš tvrdá. Objevují se totiž také názory, že tato úprava je v rozporu se základním právem pacienta na soudní a jinou ochranu a že by soudy v případných sporech měly toto ustanovení vykládat co nejvíce v souladu s právy chráněnými ústavním pořádkem.²⁹

S ohledem na nejistý vývoj rozhodovací praxe soudů je proto potřeba, aby zdravotník i přes tuto domněnku nerezignoval na své poučovací povinnosti a další nároky, které na něj kladou nejen zákony, ale i etika jeho povolání

---

²⁹ viz komentář k ustanovení § 97 odst. 2 NOZ in *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013-, 6 sv. ISBN 978-80-7478-369-2.

Informovaný souhlas pacienta – vzory, rady a příklady

---

a související profesní standardy, a aby i nadále shromažďoval záznamy o tom, že pacient byl řádně informován a že se zdravotní službou vyslovil souhlas.

Podstatou dokumentování souhlasu není jen osvědčit, že souhlas se zákrokem byl skutečně ze strany pacienta či jiné oprávněné osoby udělen, ale též že se jednalo o *informovaný* souhlas. To přitom platí bez ohledu na to, jestli je pro souhlas vyžadována písemná forma či nikoliv. Záznam souhlasu pacienta by proto měl mít dvě části; jednak zápis o tom, že pacient byl poučen v příslušném rozsahu (viz kapitola 4. této publikace), a jednak vlastní vyjádření souhlasu. Je dostačující, když zápis o poučení ošetřující zdravotník provede do pacientovy zdravotnické dokumentace, tak jak to požaduje ZZS v ustanovení § 31 odst. 3.

Záznam ve zdravotnické dokumentaci

Vyhláška č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci, poměrně detailně předepisuje, co vše musí být uvedeno v pacientově zdravotnické dokumentaci. V případě, že se lékař rozhodl pacienta informovat o plánovaném zákroku či léčbě ústně, je potřeba, aby obsah sdělených informací do zdravotnické dokumentace zaznamenal, a to pokud možno detailně. Čím náročnější (rizikovější) zákrok je, tím důležitější je obsah záznamu. Mezi lékaři obvyklý odpor k byrokracii je v tuto chvíli třeba překonat a trpělivě popsat jednotlivé otázky probírané během rozhovoru s pacientem.

Tento postup zaznamenání souhlasu by se mohl zdát náročný jak na čas, tak na kvalitu písemného záznamu. Jako pohodlnější se může jevit varianta použití předpřipraveného formuláře informovaného souhlasu se zákrokem (např. s biopsií). Nicméně i při použití formuláře je nutné dodržet všechny požadavky na osobní informování pacienta a tento proces zaznamenat do pacientovy dokumentace, tedy kromě podepsaného formuláře musí být rozhovor

Informovaný souhlas pacienta – vzory, rady a příklady

lékaře s pacientem o navrhovaném zákroku zapsán, a to prakticky ve stejném rozsahu. Navíc je vhodné zaznamenat i to, že byl podepsán formulář informovaného souhlasu s daným zákrokem.

ZZS v podobě, jak 1. 4. 2012 vstoupil v účinnost, vyžadoval, aby zdravotník ve všech případech, kdy měla být zdravotní služba poskytnuta nezletilému pacientovi nebo pacientovi s omezenou svéprávností (tehdy pacientovi zbavenému způsobilosti k právním úkonům), zjistil názor tohoto pacienta k poskytnutí služby a zaznamenal jej do zdravotnické dokumentace. Pokud se nepodařilo názor zjistit, byl poskytovatel zdravotních služeb povinen zaznamenat alespoň důvod, proč se tak nestalo.

Novelizací ZZS s účinností od 14. 3. 2013 byla tato záznamová povinnost odstraněna, nicméně povinnost zjišťovat názor nezletilého pacienta či pacienta s omezenou svéprávností zůstává zachována, pokud je to přiměřené rozumové a volní vyspělosti pacienta. Aby poskytovatel osvědčil, že tuto povinnost splnil, je i nadále vhodné učinit o tom do zdravotnické dokumentace alespoň krátký záznam.

**Zaznamenání
názoru
nezletilého
pacienta
a pacienta
s omezenou
svéprávností**

5.3 Případy, kdy je nutné udělit souhlas v písemné formě

Obecně platí, že u naprosté většiny zdravotnických služeb není písemná forma souhlasu povinná. Výjimku představují pouze ty služby, u kterých povinnost písemného vyjádření souhlasu pacientem stanovuje zvláštní zákon (tzn. jiný zákon než ZZS) nebo u kterých se pro písemnou formu rozhodne sám poskytovatel. Kromě toho je písemný souhlas též nezbytným předpokladem pro hospitalizaci pacienta, pokud se nejedná o některý z případů, kdy je možné pacienta hospitalizovat i bez jeho souhlasu.